

БОРОТЬБА

о СОНЦЕ

Ціна 3 ц.

Накладом і з друкарні »Робітничого Слова«
Торонто, 1917.

HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY

UKRAINIAN INSTITUTE
LIBRARY GIFT

Боротьба о сонце.

— Боротьба о сонце? Що се? — спитаєте здивовані, прочитавши сей заголовок. Чи те ясне сонічко, що съвітить і гріє і ціле жите нам дає, треба було аж здобувати в кровавім бою, чи то може темні духи видирали людям сонце?

Ні, се була інша боротьба. Боротьба сонця правди з темнотою, з людською злобою і жадобою панования. »Боротьба о сонце« називаємо отсей період в історії культури, коли наука мусіла звести тяжкий бій за ту правду, що не сонце кружить довкруг землі, тільки що сонце є стало, а довкруг нього порушається земля і другі планети.

Дивним видається, що треба було аж війну провадати за ту правду, якої нині вчать дітей уже в школі, за те, про що нині не сумнівається ся ні одна хоч би трохи іросьвічена людина; та ще дивнішим може буде видавати ся се, що противною, воюючою стороною був не хто інший, як тільки — одна, одиноко спасительна, правдива та ніколи не помильна католицька церква.

Сумну ролю відігравало католицьке духовенство з папою на чолі в цілій тій історії....

Спитаєте: який інтерес мала в тім католицька церква, щоби не допустити правди між людей?

То-ж послухайте цілої історії від початку.

* * *

Коли дикий, непросвічений чоловік глянув довкола се-

бе і на небесне склепінє, то йому видавалось, що воно не може бути інакше, як тільки так: земля — се плоский кружок, що плаває по великім морі, а десь на краю того моря спирається на високих горах небесне склепінє. На тім склепіні є пороблені дірки, через які видко небесний огонь; ціле склепінє крутить ся довкола землі разом з усіми звіздами. Так само сонце кружить довкола землі; рано виходить з під землі, з моря а увечері знов у те море ховається.

Таке пояснене рухів сонця і звізд стрічаемо в усіх релігійних системах давніх народів, між іншими в юдівській біблії. Там говорить ся, що Господь Бог розпняв небесне склепінє над землею немов шатро, що сотворив сонце, місяць і звізды, щоби кружили довкола землі і давали съвітло людям. Ство, і вже перші християнські теольоги вчили, що се одиноче згідне з съв. письмом розумінє устрою природи.

Та згодом люди переконали ся, що земля більша, як їм здавало ся, та що вона не плоска, а тільки має вигляд кулі. 1522 р. оплив Магелян цілу землю довкола, і від тоді ніхто вже не сумнівав ся про кулистість землі, хоч і давніше бже її загально принято, ще перед відкритем Америки. Давне пояснене змінено в той спосіб, що сказано: земля, се куля, яка стоїть в середині съвіта, а окружена вона осьми іншими порожніми кулями, повкладаними одна в другу; всі вони кружать довкола земської кулі. На кождій з семи перших куль — сфер — поміщена одна планета, се є така звізда, що не стоїть все на тім самім місці склепіння, тільки зміняє своє положене супроти інших звізд. Тих планет є сім; вони називаються так: Сонце, Місяць, Меркур, Венера, Марс, Юпітер, Сатурн. Осьма сфера має на собі безліч отворів, через які видко съвітло небесного огня. Поза осьмою сферою є небо. Там сидить на престолі Всевишній Господь Бог, окружений дев'ятьма хорами ангелів, які йому служать, оспівують його славу і пові-

домлюють про його волю людей. В середині землі є пекло; сліди пекольного огня бачимо в вульканах, се є горах, з яких бухає огонь.

Коли люди стали більше просвічені і більше розумілися на астрономії (наука про звізди), побачили вони, що таке пояснене не вистарчає. Великий астроном Микола Копернік написав книжку »Про обороти небесних тіл«, яка вийшла друком 1543 р. В тій книжці виказав він, що сонце, се велика огнена куля, яка стоїть по середині усього світа. Довкола тої кулі кружать по колових дорогах планети, до яких належить і земля, а стали звізди попричіплювані до небесного склепіння, яке одначе є стало і не обертається. Місяць кружить довкола землі. День і ніч змінюються через те, що земля не лише кружить довкола сонця, але також обертається сама довкола себе — зовсім так, як коли би хто танцював довкола великої лямпи.

Копернікова книжка названа по латині »Де революціонібус корпорум целестіюм« (то значить: »Про обороти небесних тіл«) викликала правдиву революцію, переворот у цілій тодішній науці. Земля перестала бути осередком світа; її струченено зі становища найважнішого тіла у світі і поставлено її в скромний ряд між планети. Можна було здогадувати ся, що і на других планетах живуть подібні до нас соторіння, а може на вітві такі самі люди, як ми.

Така наука вправила в правдивий клопіт католицьку церкву, яка тоді що йно перетерпіла виступ Люстра і бояла ся, що наука Коперніка зробить її більшу шкоду. Вона вчила до тепер, що земля є осередком світа, що Христос зійшов до нас щоби нас спасти, а так не було певним, чи Христос не сходив і на другі планети. Коли так дійсно є, то як могли тамті люди походити від Адама? Як могли вони уратувати ся на Ноєвім ковчезі? Копернікова наука прямо дратувала їх людську за-

розумілість, що люди не є панами усього світа, тільки що се дрібні порошки у всесвіті, що вони не мають чим гордити ся. І католицькі духовники відразу осудили, що наука Коперніка противна съв. письму, бо там говорить ся, що Бог створив перше землю, а аж потім сонце і другі небесні тіла, — а одного разу казав Ісус Навин задержати ся сонцеви, а не землі. І відразу порішено, що розширюване тої науки є шкідливе для християнства і треба її всіми силами спинювати. Сейчас закановано ширити всії »книжки, що вчать про рухи землі«.

Треба знати, що в ті часи одна католицька церква була сильною інституцією. Всі визначніші європейські пануючі були католиками і стояли під впливом папського двора. В руках католицького духовенства лежала велика частина судівництва. Коли хто відважив ся сказати що небудь, що на думку священиків не годило ся з съв. письмом, то зараз ставлено єго під суд »съв. інквізиції« і він мусів добровільно призвати ся до вини. Коли не схотів, тоді брано єго на муки, на тортури, і мучено так довго, доки він не призвав ся, хоч би нічого не був винен. Тоді признавано єго винним єресі і віддавано світському судові з просьбою, щоби зі злочинцем поступлено собі »лагідно і без проливу крові«. Такою »лагідною« карою було — прилюдне спалене на костири.

Ясне проте, що з заказом церкви, наложеним на науку Коперніка, мусів увесь світ числити ся. Але дуже помилилися католицькі духовники, коли думали, що силою огня і тортурами з'уміють вбити правду і поступ. Усі їх зусилля не принесли пожаданого ними висліду і вони мусіли згодом уступити.

Шістьдесят і три роки по оголошенню книжки Коперніка почав ся перший бій. Копернік заасекурав її від напасті зі сторони церкви тим, що присвятів її самому папі. Коли зачала ся боротьба, то Копернік уже також був безпечний від переслідувань, бо єго книжку доручено єму кілька годин перед

смертью. За те не зміг він охоронити своєї слави від споганення; по смерти кидано на него з сторони церкви найбільші наруги, хоч він сам був священником і дуже побожним чоловіком.

Першим, кого досягла месть церкви, був італійський учений, **Галілео Галілій**. 1609 року винайшов він перший телескоп (прилад, яким можна дивити ся на звізди) і при його помочі відкрив богато таких річей, які робили науку Коперніка зовсім правдивою й усували всі сумніви. Коли Копернікові роблено деякі закиди, що його наука не є правдива, він відповів: »Господь ласкавий і знайде в своїм часі відповідь на ті закиди«. Отся відповідь прийшла устами Галілея.

Тоді зачала ся боротьба на остро. Проти Галілея виступили всі католицькі теольоги. Одні старали ся його осьмішити і глузували з нього, інші виказували, що його наука »безглузда, противна здоровому розумови і съв. письму«. Вони говорили, що Галілії навмисне винайшов собі таке шкло, щоби міг ним бачити всю так, як йому подобається ся. Съв. інквізиція всіми силами старала ся схопити його в свої руки. Кинула на нього клятву, що він »недовірок«, »атеїст«, а за нею кричав увесь католицький съвіт: »Распни, распни його!

Скликано суд съв. інквізиції і сей проголосив, що наука Галілея »божевільна, абсурдна (безглузда), фальшива і еретична, бо противить ся виразно съв. письму«. На той суд по кликано й Галілії і приказано йому покинути ту науку. Галілії обіцяв послух і його відпущенено. Від тої хвилини він сидів тихо і працював далі над астрономією.

По кількох роках він випустив знова. Тоді кинено ся на нього з іще більшою силою. Один із єзуїтів писав: »Скорше можна стерпіти докази проти істновання бога, як докази на оборот землі«. Та найстрашніше накинено ся на нього, коли він оголосив новий твір у формі діяльного (се є розмови двох

осіб, як у театрі), в якім вставляв усі докази проти своєї науки в уста папи і побивав їх. Отсе взяв папа за обиду своєї власної особи і тим завзятійше виступив проти свого ворога. Його увязнено і держано так довго в в'язниці, доки він прилидно не відкликав усіх своїх наук і не присяг, що їх відрікається. Се діяло ся 1633 року.

Від сеї хвилини був Галілеї вже зовсім зломаний. У тюрмі він осліп, а внедовзі по виході на волю помер у нужді.

Здавало ся, що церква віднесла побіду над наукою, коли вона зломала таких людей, як Джордано Бруно, якого спалено живцем на костири в Римі 1600 р., як Галілеї, що мусів піддати ся, як Кеплер, якого покарано тим, що його матір обжаловано о чарівництво.. Але по них виступали все нові апостоли правдивої науки, і боротьба тягла ся довго. Католицька церква »в імя хреста« купала ся в крові єретиків, вітер розвівав попели з тіл безбожників. Войовано силою і пером, аж врешті церква побачила, що тратить основу під ногами, що її сила за мала, аби заховати іскорку правди в тайні.

Папа Бенедикт XIV займив ся 1754 р. тою справою на ново і від тоді дивлено ся на твори Коперніка і його учеників крізь пальці. Та все ще аж до 1835 року стояла книжка Коперніка на »Індексі (списі) заказаних книжок«.

Католицька церква мусіла якось вицофати ся з тої компромітуючої для неї історії. Не було їй се легко. Бо коли вона протягом трох соток років вилляла стільки іди і злости, коли рушила всі сили, якими розпоряджувала, коли викляла всіх тих, що вірили в рух землі і відмовила їм спасеня по смерти — то відворот мусів бути дуже трудний. Духовенство чуло, що тяжко скомпромітувало ся. Боронили ся вони, як могли. Говорили, що Галілея засуджено за те, що перекручував текст съв. письма, що його засуджено не за єресь, а за обиду папи, що засуд на Галілея був тимчасовий, та ще інші

дурниці. Та всі ті аргументи, один за другим впадали, коли оголошено акти з процесів Галілея і показала ся ціла правда. Тоді боронили ся ще тим, що то — мовляв — поодинокі папи виступали проти нього не як Христові намісники, непомильні, тільки як звичайні люди, а люди прецінь можуть милити ся. Тай се показало ся брехнею, бо на всіх буллях, які виклинили нову науку, були підписувані папи як зверхи католицької церкви.

Набезглаздійший і напідлійший був сей викрут, що сам бог одурив сьвіт, закриваючи перед людьми правду. Таким чином хотіли попи скинути всю відвічальність за потоки людської крові з церкви на бога.

Аж перед сорок роками признали деякі з католицьких попів, що церква сильно скомпромітувала ся, мішаючи ся в астрономію. Через те покінчila ся вся боротьба.

Історія сеї боротьби о сонце для нас дуже цікава й поучуча. Вона вчить, що католицька церква вміє все пристосовувати ся до духа часу і до обставин. Коли силою факту впаде якесь тверджене, говошене нею, тоді вона цофает ся і перекручує свої попередні слова.

За примір, як часи зміняють ся, нехай послужить те, що попередній папа, Лев XIII — покликував ся в своїх булях (розпорядках) на письма Галілея і цитував їх навіть.

Ще й нині бореть ся правда з темнотою, поступ і наука з католицьким духовенством. Досить пригадати те, що перед роком не дозволено професорови університету Вермундови викладати за се, що він на одних публичних зборах виказав католицькій церкві її давнійші блуди й похибки. Досить вказати на се, яких нікчемних способів уживає попівство в боротьбі з соціалізмом. Та нам рук опускати не вільно, не вільно уступати з поля битви. Історія нам говорить, що сонце правди побідить!

Еретик.

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

»Робітниче Слово« є видаване робітниками в цілі ширеня просвіти і правдивої, без жадних буржуазних закрасок, соціалістичної науки.

»Робітниче Слово« від початку свого істновання стоїть твердо в обороні робітництва і ані раз не сходило з своєї соціалістично-інтернаціональної позиції.

»Робітниче Слово« виступає проти всяких дурисвітів і ворогів робітництва без огляду хто они такі.

Робітниче Слово містить ріжні користні і цікаві статі, після найновійших напрямків соціалістичної науки, про політику, про справи робітничі і хліборобські, подає статі наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Америки, старого краю та з цілого світа. Всьо писане в »Робітничім Слові« дуже зрозуміло і приступно для кожного. »Робітниче Слово« виходить тижнево, що суботи.

Предплата на »Робітниче Слово« виносить: на цілий рік \$1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік \$1.75; на пів року 90 центів. Предплату належить слати на слідуючу адресу

ROBITNICHYE SLOVO
BOX 64 TORONTO, CANADA.

Оказове число висилаємо кожному даром.